

נפלאות הרמב"ן

בינינו
4 עמודים

בגליון:

אוצרות רבינו
פנינים יקרים,
אוצרות מחודשים
מבארו של רבינו

חילוקי רבינו
בו יבארו מקומות
בו רבינו מפרש
דעתו הק'

שנה ב' | גליון ס"ב
מר' ויקהל - שקלים
תשפ"ב

יו"ל ע"י

מכון לימוד
להחדרת הרמב"ן

מעשה חש"ב
עיונים וביאורים
במשנתו של רבינו

אוצרות רבינו

ויהאיו כל איש אָטָר נִשְׂאוּ לָבוּ וְכָל אָטָר נִדְבָה רָחוּחַ אֶתּוֹ הִקְיָאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמַלְאכַת אֹהֶל מוֹעֵד וְכו' (לה כ"א)

פ"י הכתוב 'אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו'

אמר שבאו לפני משה כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות המלאכה וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו התרומה [בני ישראל שמביאים התרומות].

מי הוא איש אשר נשאו לבו?

על החכמים העושים במלאכה יאמר כן כי לא מצוינו על המתנדבים נשיאות לב אל נדיבות יזכיר בהם.

איך ידעו החכמים לעשות המלאכה למשכן?

לא היה בהם שלמד המלאכות האלה ממלמד או מי שיאמן בהן ידיו כלל אבל מצא בטבעו שידע לעשות ויגבה לבו בדרכי ה' לבוא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אודוני דובר.

ויהאיו הַאֲנָשִׁים עַל הַנְּשִׂים כָּל נְדִיבָה לָהּ הִקְיָאוּ חַח וְנָזַם וכו' וְכָל אִישׁ אָטָר הַנִּיחַ תְּנוּפֶת זָהָב לָהּ וְכָל אִישׁ אָטָר נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וכו' כָּל מֵרִים תְּרוּמַת פֶּסֶף וְנִחְשָׁת הִקְיָאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' וְכָל אָטָר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי טָטִיִּים וכו' (לה כ"ב - כ"ד)

סוג התרומה	מי הביא
ויבאו האנשים על הנשים כל וזגם וטבעת וכזמו ובכל כלי נדיב לב הביאו זהב כצמידים ועגילים כי חח וזגם וכו'	באו כלם אנשים ונשים בחח וזגם וטבעת וכזמו ובכל כלי נדיב לב הביאו זהב כצמידים ועגילים כי חח וזגם וכו'
כל איש אשר הניח תנופת זהב לה'	יש מהם שהניפו תנופת זהב שבור או במטבע.
וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני וכו'	לא ימצאו מאלה רק נמצאו אתם [לכן כתוב רק וארגמן ותולעת שני וכו']
כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את הזכיר זאת בנפרד מכלי תרומת ה'	לרב האנשים היו כסף ונחשת במטבעות וכלים הזכיר זאת בנפרד מכלי תרומת ה' הנשים ואין להם כסף או נחשת רק הזגב בתכשיטין.
וכל אשר נמצא אתו עצי שטים נמצא אתו]	היו יותר מטעים שבידם עצי שטים [לכן כתוב רק אשר נמצא אתו]

לכל עניני המכון הערות והארות ניתן לפנות למייל או לטל:
h0548402450@gmail.com
054-8402450
כל הזכויות שמורות ©

חילוקי רבינו

וְיִקְהַל מִנְּשָׂה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיֹאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּם טָטִיִּים יָמִים תַּעֲמֶנָּה מְלָאכָה וְיֹמִים הַטְּשִׁיעוּ יְהִיֶּה לָכֶם קִדְּעַ טָפַת טָפַתְנָן לַיהוָה כָּל הַעֲמָה הוּא מְלָאכָה יוֹמַת (לה א"א)

רש"י	רבינו
מתי נצטוו משה על הקמת המשכן	הנה משה אחר שצוה לאהרן והנשיאים וכל בני ישראל האנשים יכל אשר דבר ה' אתו בהר סיני אחר שבור הלוחות ונתן על פניו המסוה חזר וצוה והקהילו אליו כל העדה אנשים ונשים ויתכן שהיה זה ביום מחרת רדתו ואמר לכלם ענין המשכן אשר נצטוו בו מתחלה קדם שבור הלוחות כי כיון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו לוחות שניות וכרת עמו ברית חדשה שילך השם בקרבם הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם ובידוע שתהיה שכנינו בתוכם כענין שצוהו מתחלה כמו שאמר וועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולכן צוה אותם משה עתה בכל מה שנצטווה מתחלה.
מנין שמלאכת עשיית המשכן אינה דוחה את השבת	אמר אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות על מלאכת המשכן וכל כליו וכל עבודתו והקדים השבת לאמר כי ששת ימים תעשה מלאכת אלה הדברים ולא ביום השביעי שהוא קדש לה' ומכאן שאין מלאכת המשכן דוחה שבת ולא ממדרש 'אך' כמו שפרשתי בסדר כי תשא.
לעיל (לה א"א) ואתה דבר בני ישראל ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה, אך את שבתותי תשמורו אע"פ שתהיו רדופין וזריזין בוריוות המלאכה שבת אל תדחה מפניה כל אכין ורקין מעוטיין למעט שבת ממלאכת המשכן.	רבינו לעיל (לה א"א) דוחה דברי רש"י לא נתכון אצלי כי לפי מדרש רבותינו באכין ורקין ימעט בשמירת השבת כי המעוטיין אצלם בכל מקום ימעטו בדבר המצווה בו [אך] נאמר בשבת והוא ממעט באיסורי שבת] ואם תדרש המעוט בענין מלאכת המשכן יהיה מתר לעשותה בשבת [כי ימעט איסור שבת במלאכת המשכן].
ששת ימים הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת.	

מזל טוב וגדיא יאה

ברכות לראש משביר קדם האי גברא יקירא צמנ"ס וחוב"ש

מוה"ר שמואל חיים בראך שליט"א מראשי מכון להחדרת לימוד הרמב"ן

לרגל שמחת נישואי נכדו בן לחתנו הרה"ח יואל גרינפלד שליט"א

יה"ר שיזכה לרוות רוב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

בשורה טובה תדשן עצם

עבור לומדי הרמב"ן

נותרה כמות מצומצמת של חמשה חומשי תורה עם רמב"ן עם ביאור אור לעיניים

עבור ביהמ"ד / ישיבות / לומדים קבועים בתורת רבינו המעוניינים מתבקשים לפנות למערכת בצירוף שם ביהמ"ד / ישיבה וכתובת / מס' פל'

ההבדלים בתרומת הזהב לכסף

לא תבערו אש ככל מטהתיכם יום השבת (לח א)

מדוע התורה מזהירה את איסור 'מבעיר אש' בנפרד?

הטעם	הלשון בתורה	זהב
לא היתה מרובה הכסף והנחשת, ולשון תנופה:	איש אשר הניף תנופת זהב לשון תנופה	זהב מרובה
א. המביא זהב ינופה ידו לחשיבות הנדבה ב. הלוקחים יניפו הזהב להראותו לשבח המביא על נדבתו.	א. המביא זהב ינופה ידו לחשיבות הנדבה ב. הלוקחים יניפו הזהב להראותו לשבח המביא על נדבתו.	זהב מרובה
היתה מרובה מהזהב	כל מרים תרומת כסף לשון הרמה	כסף
יתכן שהיה חשוב להם יותר מן הכסף, מפני: א. שלא היה נמצא בידם ממנו. ב. או חשוב מאד כענין שנאמר 'וכלי נחשת מצהב טובה שנים חמודת כזהב' (יזרא ח כז) [שצבעה כזהב].	בפרשת פקודי יקרא הזהב הנחשת ו'תנופה' ו'נחשת' [התנופה]	נחשת

וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת כָּל הַתְּרוּמָה וְכו' וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה פֶּקֶדֶר פֶּקֶדֶר (לח א)

כמה ימים הביאו הנדבה למשה

הנה ביום אחד הביאו כל הנדבה הזאת אל אהל מועד שהוא של משה, והחכמים לקחו בו ביום מלפניו ובמחרת בהשכמה, וכן בשני הביאו אליו עוד אל אהל נדבה והוא צוה להביא אותה אל האומנים, עד שאמרו לו שהם מרבים להביא והיתה דים והותר.

מדוע לא מנה הכתוב בפרשת פקודי מה שהביאו יותר מהנצרך למלאכת המשכן? ומה עשו ביתרון?

- א. לא היה היתרון דבר חשוב שיספר בפרשת אלה פקודי מה עשו בו.
- ב. אולי היה מונח באהל לחזק בה את בדיק המשכן.
- ג. או לעשות בה כלי שרת כאשר יעשו במקדש במותרות.

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה לָאֵמֶר מִרְיָם הָעַם לְהֵבִיא מִדֵּי הַעֲבָדָה לְמִלְאכָה אֲשֶׁר צָוָה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ (לח ב)

מדוע הכתוב מזכיר 'מרבים העם להביא'?

- א. לשבח את העם המביאים בנדבתם.
- ב. לשבח החכמים בנאמנותם [העושים המלאכה].
- ג. הנגיד שעליהם [משה רבינו] משבח בזה שהעביר קול במחנה למנעם כי אין לו חפץ בכסף וזהבם כשאר המושלים בעמים כענין שאמר 'לא חמור אחד מהם נשאתי' (במדבר טו טו).

אֵיךְ וְאֵשָׁה אֶל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה וְכו' (לח ב)

פ'י 'אל יעשו עוד מלאכה'

אל יעשו שלא יביאו שגם ההבאה יקרא מעשה ופירש שלא יביאו מלאכה והוא ממון [שלא יביאו עוד ממון] כי הממון יקרא מלאכה וכן 'אם לא שלח ידו במלאכת רעהו' (כב ז) והכונה שלא יביאו עוד שום דבר למלאכת הקדש.

מדוע נקטו בלשון 'מלאכה'?

אמר אל יעשו עוד מלאכה להכניס הנשים לא יהיו עוד טוות את העציונים.

רע"ו
א. יש מרבותינו אומרים הבערה ללא יצאת ב. יש אומרים לחלק יצאת.
רבינו
א. ענין הכתוב הזה ודאי לאסר בשבת גם מלאכת אכל נפש כי אמר כל העשה בו מלאכה יומת וצוה שלא יבערו גם אש לאפות לחם ולבשל בשר כי האש צרך כל מאכל.
ב. קרוב למה שאמרנו מצאתי במדרש בשם רבי נתן [ענין הכתוב הזה] למלאכות שאדם נהנה בהן ואינן עושין אלא הנאה לגוף כגון הדלקת הנר ומדורה ורחיצת גופו בחמין [שיכול] יהיו מתרות כי זה מענג השבת לכך נאמר לא תבערו לאסור הכל.
ג. לרבותינו עוד בו מדרש בתלמוד (שבת ע.) שיצאת להקל בה להיותה בלאו ויש אומרים שיצאה לחלק לפי שהיתה בכלל ילא תעשה כל מלאכה.
רבינו מבאר לפי א' מדוע צרך לימוד לאסור אכל נפש העשת הצרך לומר כן מפני שלא אמר העשה בו 'כלי מלאכה כאשר אמר בעשר הדברות (כז י) 'לא תעשה כל מלאכה' ואמר מלאכה סתם והיה אפשר שנוציא מן הכלל מלאכת אכל נפש כי כן נאמר בחג המצות (דברים טז ח) 'לא תעשה מלאכה' ואין אכל נפש בכלל ולכן הזכיר בפרוש שאף אכל נפש אסור בו.
רבינו מבאר לפי ב' מדוע לא רצה ללמוד שבא הכתוב ללמד על איסור אוכל נפש [כפי א'] לא הצרך הכתוב לאסר אפיה ובשול ושאר צרכי אכל נפש שכבר אמר להם (טז כג) 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו' [ובזה שצריכים להכניס מער"ש מובן שאסורים לעשותם בשבת].

מנין למדים רבותינו שהבערה ללאו יצאת או לחלק יצאת?

רע"ו
לא תבערו אש יש מרבותינו אומרים הבערה ללאו יצאת ויש אומרים לחלק יצאת. [מהיתור של לא תבערו אש]
רבינו
לרבותינו מדרש מפני שלא אמר כל העשה בו 'כלי מלאכה יומת או שיאמר כל המבעיר אש בכל מושבותיכם יומת' אמרו שיצאת להקל בה להיותה בלאו ויש אומרים שיצאה לחלק לפי שהיתה בכלל ילא תעשה כל מלאכה.
[מהא דלא אמר שכל העושה בו 'כלי מלאכה יומת משמע שיש מלאכה שדינה אחרת משאר המלאכות].

וַיֵּבִיאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנְּשִׁים כָּל נְדִיבָה לָהֶן הֵבִיאוּ חָח וְנִזְם וְטַבַּעַת וְכוּמָז וְכו' (לח ב)

פ'י על האנשים על הנשים.

רע"ו
על הנשים עם הנשים וסמוכין אליהם. [באו יחד]
רבינו
פ'י על הנשים שהן היו שם בתחלה והאנשים נטפלו להן. [הנשים באו קודם]
רבינו מבאר טעם שהנשים הביאו לפני האנשים התכשיטין בעבור כי הנדבה בתכשיטין היא מצויה אצל הנשים יותר וכלן היו להן ופרקו נזמיהן וטבעותיהן מיד ובאו תחלה והאנשים אשר נמצאו להם הביאו עמהם.

וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת פְּנֵי נְחֹשֶׁת מְמֵרָאֵת הַצְּבָאוֹת אֲשֶׁר צָבָאוּ פְתַח אֹהֶל מוֹעֵד (לח ג)

מהו 'במראות הצבאות' ומדוע כתוב שהשתמש בהם

רע"ו
במראות הצבאות בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקטטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעושים ליצר הרע אמר לו הקב"ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים לומר אני גאה ממך ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם ומתעברות ויולדות שם שנאמר (שה"ש ח ה) 'תחת התפוח עוררתין' וזהו שנאמר במראות הצבאות ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו למי שקנא לה בעלה ונסתרה ותדע לך שהן מראות ממש שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר וגוי יעש בה וגוי וכיור וכנו לא הוזכרו שם למדת שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה כן דרש רבי תנחומא (פקודי ט) וכן תרגם אוניקלוס במחזית נשיא והוא תרגום של מראות.

רבינו
בדרך הפשט שעשה הכיור וכנו ממראות הנשים אשר באו מהן צבא גדול ונאספו אל פתח אהל מועד לתת מראותיהן בנדבת לבן והיה נחשת המראות נחשת קלל ממרק ויפה מאד ועל כן יחדו אותו מתחילה לכלי הזה והנשים בראותן כן נאספות וצבאות צבאות לתת כלן מראותיהן להעשות בהן כל הכיור וכנו וגם נכון הוא שיתכוננו בכך מתחלה מפני ענין הסוטה והן קבלו כן בשמחה והתנדבו לתת בו כל מראותיהן.
רבינו מבאר היחודש בציווי למשה לעשות הכיור מהמראות לפי רע"ו ממדרש תנחומא
בכל מלאכת המשכן קבלו התכשיטין מן הנשים כדכתיב 'ויבאו האנשים על הנשים והביאו חח ונזם וטבעת וכומז והכומז לפי מדרשו הוא יותר נמאס אבל שם נתעברה כל הנדבה אבל שיעשו כלי מיחד מן התכשיט העשוי ליצר הרע לא היה משה בוחר בכך עד שנאמר לו כן מפי הגבורה.

פ"י 'אשר צבאו פתח אהל מועד'

רבינו

אולי יאמר שהביאו הנשים הנדבה היא אל אהל משה שקראו אהל מעד והוא עצמו קבל מהן על פי הדבור כי אהל המשכן לא נעשה עדיין. [והתורה מלמדינו שמה קבל ע"פ הדבור בהא דהביאו לאהל משה].

רש"י

אשר צבאו להביא נדבתן. רבינו מקשה לרש"י לא ידעתי לפי זה [הדרש של מראות הצובאות דלעיל] איך יתפרש אשר צבאו פתח אהל מועד [שצבאו אינו מעניינו של צובאות]

אונקלוס ואב"ט

תרגם 'דאתיאן לצלאה לתרע משכן זמנא' שהיו הנשים האלה עובדות השם וסרו מתאוות זה העולם ונתנו מראותיהן נדבה ובאות כל יום ויום אל פתח אהל מועד להתפלל ולשמע דברי המצות. [והוא המשך למצותיהם של הנשים]

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתיו הק', אך להקל על המתקורבים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שזכנו כולנו להגות בפנים בתורתיו הק'. ואך למותר הוא לפרט שאם שגינו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו. מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת: 'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנוך יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל'.

אוצרות רבינו - המשך

ויעשו כל חכם לה מעשיו הפלאכה את הפסוק וכו' (לח ט)

כמה פעמים נאמר בתורה סדר עשיית המשכן וכו'

הנה החזיר התורה מלאכת המשכן חמש פעמים:

ב צ י ו י ל ע ש ו ת המשכן	ב פרט	תחלה (לעיל כה י - כח מג) אמר ועשית כך ועשית כך	הוצרך לומר מה לעשות
ב צ י ו י ל ע ש ו ת המשכן	בכלל	ואחרי כן (לעיל לא ז - יא) הזכיר כולם בדרך כלל ועשו את כל אשר צויתך את אהל מועד ואת הארון לעדות, עד ככל אשר צויתך יעשו	והטעם בזה, שצוה השם למשה שיגיד אל בצלאל ואהליאב ולכל החכמים המלאכה בכללה ואחרי כן יקראו אליה לעשותה, כי לא יכשרו למלאכת הקדש עד שישמעו כל המלאכה ויבינו אותה ויקבלו עליהם שידעו להשלימה [היו צריכים כל העוסקים לדעת את כל המלאכה הנצרכת גם מה שאחרים יעשו]
ב ע ש י י ת המשכן	בכלל	(לעיל לה יא - ט) הזכיר אותה תחלה בדרך הכלל הנזכר	א. ויחסר מכאן פרט אחד [שלא פירט הכל] כי בודאי הוצרך משה לאמר אל החכמים העושים המלאכה. עשו המשכן עשר יריעות, ארך היריעה כך ורחב כך, וכן בכל המלאכה, ולא הזכיר הכתוב זה, כי בידוע שאמר להם הכל כסדר, אחרי שעשו כן כל דבר ודבר. ב. הטעם בזה, כי לא הוצרך משה לפרוט להם כל המעשה דבר בדבר כאשר הוזכר בצואה (כה י כח מג) ובמעשה (לו ח ט מב), אבל קצרו להם כאלו אמר שיעשו משכן בעשר יריעות חמש כנגד חמש, והם הבינו כי יעשו לולאות מקבילות וקרסי זהב, וכיוצא בזה בכל המלאכה בקצרה רמז להם הענין, והם הבינו הכל, על כן לא האריך בפרט הזה, ירמוז הכתוב חכמתם ובינתם וטוב השכל שבהם.
ב ע ש י י ת המשכן	בפרט	ואחר כן (בפסוקים לו ח, ט מב) החזיר המלאכה כולה בדרך הפרט הראשון (לעיל כה י - כח מג) ויעש כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן, ויעשו יריעות עזים, ויעש את הקרשים וגו'	א. כי נתכוין בזה שיתנדבו העם כדי העבודה למלאכה הגדולה. ב. בעבור שישמעו החכמים וידעו אם יקבלו לעשותם כאשר נצטוו. ואחר כן הזכיר בפרט המעשה, להגיד שעשו
בהבאה אל משה	בכלל	ואחר שהשלים כלל ופרט במעשה, הזכיר הבאה אל משה בדרך הכלל, ואמר ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו וגו' (להלן לט לג)	להגיד חכמתם שהביאו אליו הכל כסדר, כי לא הביא אחד מהם מלאכתו לפניו עד שנשלמה כל המלאכה, כאשר אמר (בפסוק שלפניו) ותכל כל עבודת משכן אהל מועד. ואחרי שנשלמה נאספו כלם והראו אותה אליו כסדר, אמרו תחלה, רבינו הנה האוהל והנה כליו, ואחרי כן הנה הארון והנה בדיו, וכן הכל

מדוע לא נאמר בעשיית מלאכת המשכן שעשו 'כאשר צוה ה' את משה' כמו שנאמר בעשיית בגדי הכהונה?

א. כי כלל מלאכת המשכן בפסוק שאמר בסוף (להלן לח כב) ובצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה ה' את משה.

ב. אולי היה זה מפני שנוי הסדר [ששינוי ממה שצויה להם משה קודם הכלים ואח"כ המשכן] כמו שהזכירו רבותינו (ברכות נה.).

ויעש את פסוקי הפסוקים קדש ואת קטרת הפסוקים טהור מעשה רחוק (לח טו)
מדוע לא פירט את עשיית שמן המשחה והקטורת?

לא פירש באלו כאשר פירש באחרים, שעל דרך השאר ראוי שיאמר ויקח בשמים ראש מר דרור וגו' ויעש אותו שמן משחת קדש, ויקח סמים נטף ושחלת וגו', ויעש אותה קטרת רקה מרקחת מעשה רוקח. והטעם, כי בעבור שלא נאמרה בהם הצואה בתשלום המעשה כאשר פירשתי שם (לעיל ל כה, לד) [שהתורה אמרה שיעשו אות הקטורת כדרך הרוקחים הידועים להם] ובקטרת לא הזכיר גם כל הסמים, וסמך עליהם במה שאמר מעשה רוקח, לא הזכיר במעשה כלום, אבל אמר שעשוהו על דעת הרקחים.

טעם כללי להמשה פעמים שכתבה התורה מלאכת המשכן
ועל הכלל כל זה דרך חבה ודרך מעלה, לומר כי חפץ השם במלאכה ומוכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה, כענין מה שאמרו במדרש יפה שיחת עבדי אבות לפני הקב"ה מתורתם של בנים, שהרי פרשתו של אליעזר שנים ושלושה דפין היא.

מי עשה את היריעות העיזים ואת הקרשים?
רבינו
ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן עשר יריעות ואמר ויעש יריעות עזים (פסוק יד) ויעש את הקרשים (פסוק כ), ירצה לומר ויעש כל חכם לב יריעות עזים.
אב"ט

על דעת רבי אברהם ירמוז אל בצלאל שעשה כל כלי הקדש.
רבינו מקשה על אב"ט

ואין כן דעתי, שגם בחצר המשכן אמר כן (להלן לח ט) אבל הוא חוזר לרמוז אל כל חכם לב כאשר אמר במשכן.

מדוע את הארון עשה בצלאל לבדו?
הזכיר בארון ויעש בצלאל (להלן לו א), להגיד כי האומן הגדול שבהם הוא שעשה לבדו הארון. והטעם, בעבור שהוא מלא רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת (לעיל לא א), שיתבונן בו ויעשנו ככוונה רצויה, כי אין במעשהו אומנות גדולה, אבל יש שם מלאכות שצריכות לאומנות יתירה ממנו.

מעשה חשב

פרשת ויקהל

ויקהל משה את-כל-עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר-צוה ה' לעשות אתם: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה כל-העשה בו מלאכה יומת: (לה א-ב)

רמ"ז

מעשה חשה

¹ נחלקו רש"י ורבינו כאן ב' דברים.

א. בכוננת הכתוב 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם', לפי רש"י קאי על שמירת שבת, וזה המשך הכתוב 'ששת ימים תעשה מלאכה', וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון. משא"כ לפי רבינו קאי 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם', על מלאכת המשכן. והקדים מלאכת המשכן לשמירת שבת. ויותר מסתבר כדעת רבינו, דלפי רש"י שכוננת הכתוב 'אשר צוה ה' לעשות אותם, קאי על שמירת שבת, הרי שמירת שבת הוא ע"י ששבותים ממלאכה, ולא ע"י עשיה. וא"כ מה כוננת הכתוב 'לעשות אותם'. וכן לא מסתבר לומר ש'לעשות אותם' קאי על הששת ימים 'תעשה' מלאכה, דהרי ליכא ציוי לעבוד בששה ימים, שנאמר על זה אשר צוה ה' לעשות אותם.

ב. מהיכן למידין שמלאכת המשכן אינו דוחה שבת. לפי רש"י מזה שהקדים 'אזהרת שבת לציוי מלאכת המשכן, הרי ששמירת שבת חשובה ממלאכת המשכן. משא"כ לרבינו למידים מ'הסמיכות' שמירת שבת למלאכת משכן.

ואפשר לומר סברת המחלוקת של רש"י ורבינו מהיכן למידים שמלאכת המשכן אינו דוחה שבת, דרש"י לשיטתו, ורבינו לשיטתו. דהנה לעיל בפרשת כי תשא (פרק לא פסוק יג) עה"כ 'אך את שבתותי תשמרו וגו', מפרש רש"י דהמיעוט של 'אך' שכתוב בשבת קאי על הפרשה הקודמת, דהיינו מלאכת המשכן, ובא לומר שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת. אמנם דעת רבינו שלפי חז"ל שסברים שאך בא למעט, היינו על אותה פרשה שנאמר בה, ולפי חז"ל אך בא למעט פיקוח נפש ומילה, שדוחה שבת. ואינו בא למעט מלאכת המשכן, ולכן מפרש רבינו שהלימוד שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת למידין מהסמיכות של מלאכת משכן לשמירת שבת, עיי"ש.

העולה מן האימורין דלדעת רש"י (שם) מעצם הסמיכות של מלאכת המשכן לשמירת שבת אי אפשר למילף, שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת, שהרי לכן הוצרך למילף התם מהמיעוט של 'אך'. ולכן סובר בפרשתן שלא נזכר 'אך' דלמידים שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת, מזה 'שהקדים', שמירת שבת למלאכת המשכן. דאיה"נ מצד סמיכות אין ללמוד, אבל מזה שהקדים שפיר אפשר ללמוד. ואילו היה מקדים בפרשת כי תשא שמירת שבת, לא היה צריכים למיעוט של אך. שהיה למידים מזה שהקדים. משא"כ רבינו לשיטתו שם דלמידין מסמיכות הפרשיות, מפרש נמי כאן שמהסמיכות למידין שאינו דוחה שבת.

והנה כמו שהתם בפרשת כי תשא כתוב קודם הציוי של מלאכת המשכן (לא, א-ב), ואח"כ (פסוקים יב-יז) כתיב שמירת שבת. ומזה למידים הסמיכות. הוכרח לפרש נמי כאן שיאלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם קאי על מלאכת המשכן, ואח"כ כתוב שמירת שבת. שפיר אפשר למילף מסמיכות הפרשיות, שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת.

ויעשו כל-זוכם-לב בעשי המלאכה את-המישכן עשר יריעות עשי משזר ותכלת וארנמן ותולעת שני כרבים מעשה וזשב עשה אתם: (לו ז)

רמ"ז

מעשה חשה

¹ רבינו מבאר שנזכר בתורה מלאכת המשכן חמש פעמים. ורבינו מפרט ארבעה פעמים, ב' פעמים בעת שנצטווה משה מאת הקב"ה על מלאכת המשכן. א. בפרשת תרומה (פרקים כה - כח) שנזכר הכל בפרטות. ב. בפרשת כי תשא (לא ו - יא) שהזכיר הכל באופן כללי. [ולא ביאר פרטי פרטים מדות הכלים וכו']. ועוד שני פעמים בפרשתינו. א. בתחילת הפרשה (לה י-ט) שמשה רבינו אמר לכלל ישראל באופן כללי שכל אחד יביא תרומה לה' למלאכת המשכן, ב. מפסוקי שני והלאה בעת עשיית המשכן נזכר הכל בפרטות מה שעשו כל חכמי לב. אבל פעם החמישי שדיבר משה עם בצלאל והחכמי לב, ואמר להם כל הפרטים לא נזכר בתורה, דהיינו לפני הפסוק (לו א) 'ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב', היה צריך לכתוב שמשה רבינו דיבר עם בצלאל והחכמי לב לומר להם באופן פרטי כל מלאכת המשכן, וע"כ צריך להיות שמשה רבינו דבר עם בצלאל, דא"כ מהיכן ידעו מה לעשות, וזה כוננת רבינו 'וחסר פרט אחד', דהיינו שפעם החמישי לא נזכר בתורה.

אמנם בפרשת פקודי (מפסוקי רביעי והלאה) כתוב עוד הפעם 'ויביאון את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו וגו', וא"כ הרי מצינו להדיא שנזכר פעם החמישית בתורה מלאכת המשכן. וא"כ צריך להבין כוננת רבינו 'והחסיר פרט אחד'.

ואפשר לומר דביחד עם מה שהחסיר נזכר שש פעמים בתורה, והטעם שאינו מפרט רבינו את פעם השישית הלזו, דעיקר כוננתו של רבינו הוא על הציווי והאזהרות קודם עשיית המשכן והכלים, וע"ז הוסיף דבע"כ בשעה שצווה משה את ישראל על מלאכת המשכן, אמר להם באופן פרטי עשיית משכן וכליו, רק שלא נזכר בתורה. ולא הביא הך מפרשת פקודי שכבר נאמרה אחר עשיית המשכן וכליו. וע"כ שפיר כתב רבינו 'והחסיר ממנו פרט אחד'. אבל באמת נזכר בתורה חמש פעמים, אלא שעם מה שהחסיר פרט אחד הוה ביחד ששה פעמים.

ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעות. הנה החזיר בתורה מלאכת המשכן חמש פעמים, כי הזכיר את כולה צלואה בפרט ובכלל. תחלה (לעיל כה י-כח מג) אמר ועשית כך ועשית כך, ואחרי כן (לעיל לא ז-יא) הזכיר כולם בדרך כלל ועשו את כל אשר צויתוך את אהל מועד ואת הארון לעדות, עד ככל אשר צויתוך יעשו:

והטעם בזה, שזוהי השם למשה שגייד אל כללאל ואהליאב ולכל החכמים המלאכה בכללה ואחרי כן יקרבו אליה לעשותה, כי לא יכשרו למלאכת הקדש עד שישמעו כל המלאכה ויבינו אותה ויקבלו עליהם שידעו להשלימה. ובשעת המעשה (לעיל לה יא-כ) הזכיר אותה תחלה בדרך הכלל הנזכר, ואמר (לעיל לא ו-יא) יבואו ויעשו את כל אשר צוה ה' את המשכן את אהלו וגו', ויחסר מכאן פרט אחד ¹, כי צולחי הולך משה לאמר אל החכמים העושים המלאכה. עשו המשכן עשר יריעות, אך היריעה כך ורחב כך, וכן ככל המלאכה, ולא הזכיר הכתוב זה, כי צידוע שאמר להם הכל כסדר, אחרי שעשו כן כל דבר ודבר: